

Мукачівський державний університет
Факультет менеджменту та індустрії гостинності
Кафедра менеджменту, управління економічними процесами та туризму

Бізнес-планування в туристичній галузі:
Методичні вказівки для підготовки до практичних занять
та самостійного вивчення дисципліни

для здобувачів вищої освіти
спеціальності 242 Туризм (ОС «Магістр»)
денної та заочної форм навчання

Мукачево
2023

*Розглянуто та рекомендовано до друку науково-методичною радою Мукачівського державного університету
протокол № 9 від 24.04.2023 р.*

*Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму
протокол №9 від 20 березня 2023 р.*

Укладачі

Гоблик-Маркович Н.М. - к.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму МДУ

Маслиган О.О. – д.е.н., професор кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму МДУ

Рецензент

Нестерова С.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економіки МДУ

Б59

Бізнес-планування в туристичній галузі: методичні вказівки для підготовки до практичних занять та самостійного вивчення дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання спеціальності 242 «Туризм» освітнього ступеня «Магістр» / укладачі Н.М. Гоблик-Маркович, О.О.Маслиган. - Мукачево: МДУ, 2023. - 48 с. (1,95 д.а).

У методичних вказівках структуровано навчальні теми занять з дисципліни у відповідності до затвердженої програми та наведено завдання для самостійної та індивідуальної роботи, спрямовані на оволодіння здобувачами вищої освіти поглиблених теоретичних знань у сфері бізнес-планування в галузі туризму.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ	9
Тема 1. Сутність, види і об'єкти планування діяльності в галузі туризму.....	9
Тема 2. Стадії процесу бізнес-планування. Підготовча стадія бізнес-планування.....	10
Тема 3. Структура, розробка та оформлення бізнес-плану.....	11
Тема 4. Галузь, суб'єкт підприємницької діяльності та його продукція (послуги).....	13
Тема 5. Діагностика конкурентного середовища суб'єкта діяльності в галузі туризму.....	14
Тема 6. Маркетинговий розділ бізнес-плану.....	16
Тема 7. Виробничий розділ бізнес-плану.....	17
Тема 8. Організаційний розділ бізнес-плану.....	19
Тема 9. Фінансовий розділ та оцінка ризиків бізнес-плану.....	20
Тема 10. Презентація та експертиза бізнес-плану.....	22
Тема 11. Моделі управління реалізацією бізнес-плану.....	23
Тема 12. Розроблення та реалізація програм підвищення конкурентоспроможності бізнесу.....	25
3. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ КУРСУ	28
4. ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ	33
5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	36
6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
7. ДОДАТКИ	42
<i>Додаток А Пропоновані теми рефератів</i>	
<i>Додаток В. Вимоги до написання реферату</i>	

ПЕРЕДМОВА

Бізнес-план є дієвим важелем управління підприємницькою діяльністю та засобом необхідного фінансування для започаткування нового або розширення діючого бізнесу. Він допомагає не упустити вигоди у практичній діяльності підприємця та підвищити ефективність діяльності на ринку.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Бізнес-планування в туристичній галузі» є формування системи теоретичних знань та практичних навичок з методології розробки бізнес-плану, з врахуванням особливостей його структурних складових для підприємств галузі туризму.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Бізнес-планування в туристичній галузі» є теоретична та практична підготовка здобувачів вищої освіти зі засвоєнням питань: визначення місця бізнес-планування в підприємницькій діяльності; дослідження основних термінів та понять бізнес-планування на рівні їх відтворення та тлумачення; здобуття навичок та елементарних умінь застосовувати їх у практичній діяльності.

Програмні результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- законодавчо-правову базу, що регулює господарську діяльність галузі туризму;
- чинники функціонування й розвитку організацій галузі туризму;
- основні терміни та поняття у сфері бізнес-планування;
- науково-теоретичні основи процесу складання бізнес-планів;
- методологію розробки бізнес-планів в туристичній галузі;
- основні структурні складові бізнес-плану, їх зміст та характеристики;
- планові показники, порядок їх визначення та розрахунку;
- різноманітні методи аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства галузі туризму.

вміти:

- формулювати мету та завдання бізнес-планування господарської діяльності в галузі туризму;
- досліджувати середовище діяльності підприємств галузі туризму;
- володіти навичками організації планування процесу господарювання та методами розробки бізнес-планів розвитку підприємницької діяльності;
- користуватися методикою складання бізнес-планів, проведення оцінки ефективності планів;
- планувати та розраховувати показники діяльності суб'єктів господарювання в галузі туризму;
- обґрунтовувати доцільність встановлення планових показників діяльності відповідно до структурних розділів бізнес-плану;
- розробляти стратегію та перспективний план розвитку підприємства галузі туризму;
- ефективно презентувати результати бізнес-планування.

В результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері туризму і рекреації..

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність до організації, планування, прогнозування результатів діяльності.

ЗК2. Здатність вести професійну діяльність у міжнародному та вітчизняному середовищі.

ЗК4. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

ЗК6. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК2. Здатність планувати і виконувати наукові та/або прикладні дослідження у сфері туризму та рекреації.

СК3. Здатність до управління туристичним процесом у публічному секторі в туристичній дестинації, туристичному підприємстві на різних ієрархічних рівнях.

СК5. Здатність оперувати інструментами збору, обробки інформації, аналізувати та управляти туристичною інформацією.

СК6. Здатність до аналізу, прогнозування, планування бізнес-процесів та геопросторового планування у сфері туризму та рекреації.

СК7. Здатність розробляти та впроваджувати інновації в діяльності суб'єктів туристичного ринку.

Результати навчання:

РН4 Проводити аналіз геопросторової організації туристичного процесу, проектувати його стратегічний розвиток на засадах сталості.

РН5 Здійснювати комплексний аналіз і оцінювання функціонування туристичного ринку різних ієрархічних рівнів, прогнозувати тенденції його розвитку.

РН6 Аналізувати та оцінювати діяльність суб'єктів туристичного ринку, планувати результати їх стратегічного розвитку.

РН9 Розробляти та реалізовувати проекти у сфері туризму та рекреації на засадах економічної, соціальної і екологічної ефективності.

РН10 Приймати ефективні рішення у сфері туризму та рекреації щодо розв'язання широкого кола проблем, зокрема безпеки і якості туристичного обслуговування.

РН11 Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення професійних проблем, презентації результатів досліджень та проектів у сфері туризму і рекреації.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ

Тема 1. Бізнес-планування: сутність, цілі, інформаційне забезпечення

Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану. Мета розробки та функції бізнес-плану. Цілі розробки бізнес-плану. Інформаційне забезпечення бізнес-планування. Загальна методологія розробки бізнес-плану.

Тема 2. Види і об'єкти планування діяльності в галузі туризму

Види бізнес-планів та їх класифікація. Види планів необхідних для ефективного управління діяльністю підприємства та їх класифікація. Характеристика підходів до планування діяльності підприємства. Причини, що викликають необхідність планування діяльності підприємства. Організація розроблення планів.

Тема 3. Стадії процесу бізнес-планування

Основні стадії та етапи розробки бізнес-плану та їх реалізація для різних бізнес-структур. Характеристика початкової стадії бізнес-планування. Характеристика підготовчої стадії бізнес-планування. Характеристика основної стадії бізнес-планування.

Тема 4. Підготовча стадія бізнес-планування

Підготовча стадія розробки бізнес-плану. Логіка процесу стратегічного планування на підготовчій стадії. Види аналізу та особливості їх застосування. SWOT-аналіз як засіб дослідження конкурентоспроможності підприємства. Оцінювання сприятливих зовнішніх можливостей та загроз реалізації бізнес-проєкту. Виявлення сильних і слабких сторін суб'єкта підприємницької діяльності (бізнес-проєкту). Визначення місії бізнес-проєкту та формування його цілей. Аналіз стратегічних альтернатив та обрання стратегії.

Тема 5. Структура, розробка та оформлення бізнес-плану

Загальна структура бізнес-плану. Логіка розробки бізнес-плану. Характеристика розділів бізнес-плану: резюме; характеристика підприємства; характеристика туристичних (готельно-ресторанних) послуг; дослідження і аналіз ринку послуг; маркетинговий план; організаційний план; виробничий план; фінансовий план; оцінка ризиків і страхування; додатки. Вимоги до стилю написання та оформлення бізнес-плану. Технологія формування бізнес-плану.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ТА ПЛАНУВАННЯ СТРУКТУРНИХ СКЛАДОВИХ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Тема 6. Галузь, суб'єкт підприємницької діяльності та його продукція (послуги)

Характеристика суб'єкта підприємницької діяльності. Опис базових галузевих параметрів. Місія, цілі та стратегія розвитку підприємства. Характеристика продукції (послуг), що виробляються підприємством. Дослідження та аналіз ринків реалізації продукції (послуг). Методи прогнозування обсягів продаж.

Тема 7. Діагностика конкурентного середовища суб'єкта діяльності в галузі туризму

Сутність конкурентного середовища та його складові. Характеристика конкурентного середовища та конкурентних переваг. Методика діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності. Оцінювання конкурентних сил та визначення типу ринку. Оцінювання інтенсивності конкуренції. Аналіз конкурентних позицій суб'єкта діяльності на ринку туризму.

Тема 8. Маркетинговий розділ бізнес-плану

Цілі та логіка розробки маркетинг-плану. Стратегія маркетингу: сутність, складові елементи та особливості застосування. Етапи процесу формулювання цілей маркетингової діяльності підприємства. Стратегії ціноутворення: сутність та особливості використання. Етапи формування політики ціноутворення. Стратегія збуту та реалізації продукції підприємства. Розробка рекламної компанії. Фінансові потреби на реалізацію плану маркетингу.

Тема 9. Виробничий розділ бізнес-плану

Головне завдання і складові виробничого плану. Зміст та структура виробничого плану. Розрахунок потреби в ресурсах та виробничих запасах. Формування матеріально-технічної бази. Визначення потреби в кадрах. Планування витрат на виробництво. Нормування ресурсного забезпечення бізнес-плану. Потреба в додаткових інвестиціях.

Тема 10. Організаційний розділ бізнес-плану

Цілі і завдання організаційного плану. Структура організаційного плану. Зміст основних розділів організаційного плану. Вибір організаційної структури та визначення потреби в управлінському персоналі. Календарний план-графік реалізації підприємницького проекту.

Тема 11. Фінансовий розділ бізнес-плану

Значення, зміст і технологія розробки фінансового плану. Визначення розміру необхідних додаткових фінансових ресурсів. Основні табличні форми фінансового плану. План доходів і видатків. План руху готівки. Плановий баланс. Очікувані фінансові коефіцієнти. Оцінка ефективності інвестицій за моделлю дисконтованих грошових потоків. Бюджетна та суспільна економічна ефективність бізнес-плану.

Тема 12. Оцінка ризиків у бізнес-плані

Сутність та види ризиків, які враховуються при бізнес-плануванні. Типи можливих ризиків. Цілі, логіка розробки та структура розділу «Оцінка комерційних ризиків». Способи реагування на загрози для бізнесу. Методи оцінювання впливу ризиків та напрями їх мінімізації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Тема 13. Презентація та експертиза бізнес-плану

Цілі та завдання презентації бізнес-плану. Організація проведення презентації бізнес-плану. Способи підвищення ефективності презентації бізнес-плану. Методологічні основи експертизи бізнес-плану.

Тема 14. Моделі управління реалізацією бізнес-плану

Інформаційно-методичні моделі управління конкурентоспроможністю суб'єкта діяльності в галузі туризму. Оцінювання конкурентних позицій суб'єктів підприємницької діяльності методом Бостонської консалтингової групи. Багатофакторна модель як засіб системного управління реалізацією бізнес-проектів. Моделі портфельного аналізу та проектування в системі управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності. SWOT-аналіз як інструмент управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності. Моделі системного підходу до управління реалізацією бізнес-проектів.

Тема 15. Розроблення та реалізація програм підвищення конкурентоспроможності бізнесу

Концепція розробки та основні елементи програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Передумови, що визначають необхідність розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Програми підвищення якості продукції (послуг) та ефективності підприємницької діяльності як складові програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Етапізація розробки і реалізації конкурентної стратегії суб'єкта бізнесу.

2. ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ, ВИДИ І ОБ'ЄКТИ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Перелік питань, що виносяться на практичне

1. Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану.
2. Мета, функції та цілі розробки бізнес-плану.
3. Інформаційне забезпечення бізнес-планування.
4. Види планів необхідних для ефективного управління діяльністю підприємства та їх класифікація.
5. Характеристика підходів до планування діяльності підприємства.
6. Причини, що викликають необхідність планування діяльності підприємства.
7. Організація розробки бізнес-планів.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна:

1. Агафонова Л. Підготовка бізнес-плану: практикум / Л. Агафонова. – К.: Знання, 2013. – 158 с.
2. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.
3. Мальська М.П., Бордун О.Ю. Планування діяльності туристичних підприємств: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 241 с.

Допоміжна:

4. Бігус М.М. Бізнес-планування в туризмі. – Опорний конспект лекцій для студентів денної та заочної форми навчання. – ЛІЕТ, 2015. 112 с
5. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / [за ред. Свінцицької О. М.]. – К. : Кондор, 2009. – 264 с.
6. Покропивний С. Ф. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування : навч. посіб. / С. Ф. Покропивний, С. М. Соболев, Г. О. Швиданенко. – К. : КНЕУ, 2002. – 379 с.

Питання для обговорення (дискусії)

1. Які причини викликають необхідність здійснення бізнес-планування в галузі туризму?
2. Які фактори здійснюють позитивний або негативний вплив на процес бізнес-планування в туризмі?
3. Які методи і підходи бізнес-планування Ви знаєте?
4. Які основні цілі здійснення бізнес-планування?
5. Як змінюються підходи до бізнес-планування під впливом сучасних інформаційних технологій?
6. Чи відрізняється процес бізнес-планування на вітчизняних і закордонних підприємствах галузі туризму?
7. Який позитивний зарубіжний досвід бізнес-планування можна застосувати у вітчизняній практиці?
8. Які проблеми виникають при здійсненні бізнес-планування в сучасних умовах в галузі туризму?

Практичне завдання (творче)

Проаналізувати вислови за варіантами.

- 1-й варіант: «Планування - це спосіб уникнути невдачі, але одночасно це спосіб відсторонитися від активних дій».
- 2-й варіант: «Якщо немає плану, то ви не управляєте ситуацією, а ситуація управляє вами».
- 3-й варіант: ««Планування - це засіб виправдання бездіяльності й запобігання ризику»».

ТЕМА 2. СТАДІЇ ПРОЦЕСУ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ. ПІДГОТОВЧА СТАДІЯ БІЗНЕС-ПЛАНУВАННЯ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Основні стадії та етапи розробки бізнес-плану та їх реалізація для різних бізнес-структур: початкова, підготовча та основна стадія бізнес-планування.
2. Логіка процесу стратегічного планування на підготовчій стадії.
3. Види аналізу на підготовчій стадії бізнес-планування та особливості їх застосування.
4. Визначення місії бізнес-проєкту та формування його цілей.
5. Аналіз стратегічних альтернатив та обрання стратегії.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна:

1. Агафонова Л. Т. Підготовка бізнес-плану: Практикум / Л.Т. Агафонова, О. Р. Рога. – [3-є вид.]. – К. : Знання, 2001. – 158 с.
2. Бізнес-планування підприємницької діяльності: навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. -264 с.
3. Барроу К. Бізнес-план : практ. посіб. / К. Барроу, П. Барроу, Р. Браун. – К. : Знання, 2001. – 285 с.

Допоміжна:

4. Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб. / Р. Л. Лупак, Т. Г. Васильців. – Львів : в-во ЛКА, 2016. – 486 с.
5. Стратегія та засоби конвергенції системи соціальної безпеки України та ЄС у процесі євроінтеграції : монографія / за ред. Т. Г. Васильціва, Р. Л. Лупака. – Львів : Вид-во ННВК “АТБ”, 2018. – 303 с.
6. Череп А. В. Стратегічне планування і управління : навч. посіб. / А. В. Череп, А. В. Сучков. – К. : Кондор, 2011. – 334 с.

Питання для обговорення (дискусії)

1. Доцільність проведення зовнішнього та внутрішнього аналізу у процедурі розробки бізнес-плану суб'єкта підприємницької діяльності.
2. Джерела формування та методи оцінювання зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на реалізацію бізнес-проєкту.

3. Місце, роль та доцільність розробки таких компонент підготовчої стадії складання бізнес-плану, як: SWOT-аналіз, місія та цілі суб'єкта підприємницької діяльності (реалізації підприємницького проєкту).

4. Взаємообумовленість показників ефективності та ризику реалізації підприємницького проєкту із обґрунтуванням стратегії його реалізації.

Темати доповідей, есе, презентацій

- Об'єктивна необхідність підготовчої стадії бізнес-планування. Методика проведення SWOT-аналізу.
- Теоретичні засади стратегічного планування, види стратегій реалізації підприємницького проєкту.
- Стратегія управління та її відображення у бізнес-плануванні підприємницької діяльності.
- Цільові характеристики менеджменту та їх відображення у бізнес-плануванні підприємницької діяльності.
- Обґрунтування інвестиційної привабливості підприємництва як фактор підготовки бізнес-проєкту.

ТЕМА 3. СТРУКТУРА, РОЗРОБКА ТА ОФОРМЛЕННЯ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Загальна структура бізнес-плану.
2. Логіка розробки бізнес-плану.
3. Характеристика розділів бізнес-плану.
4. Вимоги до стилю написання та оформлення бізнес-плану.
5. Технологія формування бізнес-плану в туристичній галузі.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна:

1. Бізнес-планування підприємницької діяльності: навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. -264 с.
2. Барроу К. Бізнес-план : практ. посіб. / К. Барроу, П. Барроу, Р. Браун. – К. : Знання, 2001. – 285 с.
3. Должанський І. З. Бізнес-план: технологія розробки : навч. посіб. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К.: ЦНЛ, 2006. – 384 с.

Допоміжна:

4. Механізми та функціонально-структурні інструменти забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сучасних загроз економічної безпеки: монографія / за ред. Т. Г. Васильціва, Р. Л. Лупака. – Львів: Вид-во ННБК “АТБ”, 2019. – 552 с.
5. Покропивний С. Ф. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: навч. посіб. / С. Ф. Покропивний, С. М. Соболь, Г. О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2002. – 379 с.

6. Тарасюк Г. М. Бізнес-план: розробка, обґрунтування та аналіз: навч. посіб. / Г. М. Тарасюк. – К.: Каравела, 2006. – 280 с.

Запитання для самоконтролю

1. Перелічіть фактори, які визначають структуру бізнес-плану як документа та вкажіть характер впливу кожного з них.
2. Назвіть обов'язкові розділи оптимальної структури бізнес-плану суб'єкта підприємницької діяльності в галузі туризму.
3. Якою є внутрішня логіка розробки бізнес-плану? Дайте коротку характеристику кожного етапу.
4. Наведіть та охарактеризуйте інші підходи до послідовності розробки бізнес-плану.
5. За якими двома напрямками слід розглядати вимоги до оформлення бізнес-плану як документа?
6. Наведіть характеристику та обґрунтуйте основні правила до оформлення бізнес-плану/
7. Якими є вимоги до оформлення структури бізнес-плану?
8. Яку інформацію слід обов'язково навести у “Резюме проєкту”?
9. Яку інформацію по проєкту наводять у “Додатках”?
10. Як слід оформляти титульний аркуш бізнес-плану?

Питання для обговорення (дискусії)

1. Відмінності у структурі та обсягах бізнес-плану суб'єкта підприємницької діяльності у різних інфраструктурних складових туристичної галузі.
2. Обов'язкові розділи та елементи бізнес-плану залежно від цілей його розробки: залучення інвестицій, одержання банківського кредиту, моделювання системи управління суб'єктом підприємницької діяльності.
3. Доведіть логіку послідовності написання розділів бізнес-плану.
4. Чи доцільно (та як) змінювати структуру бізнес-плану у таких випадках: бізнес-проєкт потребує значних інвестицій; товар (послуга) є принципово новим; продукт підприємства залежить від складових вартості, що до нього входять?
5. Обґрунтуйте доцільність (обов'язковість) кожного з обов'язкових розділів оптимального бізнес-плану.
6. Обґрунтуйте обов'язковість дотримання основних вимог щодо оформлення бізнес-плану як документа.

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Зміст та структура бізнес-плану залежно від цілей його розробки та аудиторії, на яку він розрахований.
- Зміст та структура бізнес-плану залежно від розмірів бізнесу і фінансових потреб та характеристики продукту бізнесу.
- Зміст та структура бізнес-плану залежно від сфери бізнесу.
- Бізнес-план як комплексне та системне відображення інвестиційного проєкту в галузі туризму.
- Принципи та методи бізнес-планування в туристичній галузі.
- Інформаційна база розрахунку бізнес-плану та проблеми її уніфікації.

ТЕМА 4. ГАЛУЗЬ, ПІДПРИЄМСТВО ТА ЙОГО ПРОДУКЦІЯ (ПОСЛУГИ)

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Характеристика підприємства та його продукції (послуг).
2. Опис базових галузевих параметрів.
3. Дослідження та аналіз ринків реалізації продукції (послуг).
4. Методи прогнозування обсягів продаж.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Іванілов О. С. Економіка підприємства : підруч. / О. С. Іванілов. – [2-ге вид.]. – К. : ЦУЛ, 2011. – 728 с.
2. Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. / Р. Л. Лупак, Т. Г. Васильців. – Львів : в-во ЛКА, 2016. – 486 с.
3. Мальська М.П., Бордун О.Ю. Планування діяльності туристичних підприємств: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 241 с.

Допоміжна

4. Бігус М.М. Бізнес-планування в туризмі. – Опорний конспект лекцій для студентів денної та заочної форми навчання. – ЛПЕТ, 2015. 112 с
5. Бізнес-планування у готельно-ресторанній справі [Текст]: навч. посіб. для студ. спец. 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" ден. та заочн. форм навч. / А. О. Аветісова, Н.С. Палій, Ю.Ю. Юрченка; Донецька нац. ун-т економіки та торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. економіки та упр. інновац. діяльністю. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – 125 с
6. Мармуль Л.О. Організаційно-економічний механізм функціонування туристично-рекреаційних підприємств / Л.О. Мармуль. - К.: ННЦ ІАЕ, 2017. - 240 с.

Запитання для самоконтролю

1. Теоретичні засади та методика побудови графіків життєвого циклу суб'єкта галузі туризму і життєвого циклу продукції (послуги).
2. Методика та показники оцінки рівня конкуренції в туристичній галузі.
3. Методика проведення сегментації ринку галузі туризму.
4. Методика прогнозування обсягів реалізації продукції (надання послуг).

Питання для обговорення (дискусії)

1. Доцільність розробки розділу "Галузь, суб'єкт підприємницької діяльності та його продукція (послуги)" для суб'єктів галузі туризму.
2. Вплив фактору сезонності обсягів продаж на результати фінансово-економічної ефективності реалізації проєкту та як це відображається у бізнес-плані?
3. Способи та джерела збору інформації для оцінки рівня конкуренції на туристичному ринку.

4. Переваги та недоліки представлення інформації про ринкову конкуренцію у матричній формі.
5. Об'єктивна необхідність здійснення сегментації ринку при розробці розділу “Дослідження ринку”.
6. Переваги та недоліки застосування якісних та кількісних методів оцінки обсягів продаж продукції (надання послуг) суб'єкта діяльності в галузі туризму.

Темати доповідей, ессе, презентацій

- Суб'єкт підприємницької діяльності: концептуальна характеристика та особливості його функціонування у туристичній галузі.
- Галузеві параметри функціонування суб'єкта туристичного бізнесу.
- Ринок як сфера забезпечення потреб підприємства галузі туризму.
- Прогнозування обсягів продаж продукту (послуг).

ТЕМА 5. ДІАГНОСТИКА КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА СУБ'ЄКТА ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Сутність конкурентного середовища та його складові.
2. Методика діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності в галузі туризму.
3. Оцінювання конкурентних сил та визначення типу ринку. Оцінювання інтенсивності конкуренції.
4. Аналіз конкурентних позицій суб'єкта діяльності на ринку туризму.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. 264 с.
2. Волошина С.В. Бізнес-планування: конспект лекцій. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. 64 с.
3. Мельниченко С. В., Шеєнкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.

Допоміжна

4. Балабанова Л. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: навч. посіб. / Л. В. Балабанова, В. В. Холод. – К.: Професіонал, 2006. – 448 с.
5. Бігус М.М. Бізнес-планування в туризмі. – Опорний конспект лекцій для студентів денної та заочної форми навчання. – ЛПЕТ, 2015. 112 с.
6. Конкурентоспроможність підприємств у сфері туристичного бізнесу. Текст: навч. посібник / С. П. Гаврилюк; Київський національний торговельно-економічний ун-т. - К.: КНТЕУ, 2016. - 240 с.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає суть поняття “конкурентне середовище”?
2. Назвіть характерні ознаки конкурентного середовища.
3. Назвіть особливості формування конкурентного середовища вгалузі туризму.
4. За рахунок яких конкурентних сил відбувається формування мезорівня конкурентного середовища?
5. У чому полягає суть діагностики конкурентного середовища?
6. Назвіть форми діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності.
7. Перелічіть етапи діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності.
8. Які завдання діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності?
9. На основі якої моделі проводиться оцінювання конкурентних сил та визначення типу ринку?
10. Яким чином розраховують коефіцієнт загального впливу конкурентного середовища на діяльність суб'єкта підприємницької діяльності?
11. Перелічіть показники інтенсивності конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності.
12. На основі яких показників відбувається побудова конкурентної карти ринку?

Питання для обговорення (дискусії)

1. Адаптація суб'єкта підприємницької діяльності до конкурентного середовища та механізм її забезпечення.
2. Структуризація діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності.
3. Попередні процедури діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності.
4. Компоненти аналізу частки суб'єкта підприємницької діяльності на ринку.
5. Функції системи дослідження конкуренції для формування стратегії.
6. Переваги та недоліки підходів до аналізу конкурентів.
7. Сучасна необхідність побудови конкурентної карти ринку та карти стратегічних груп.

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Конкурентне середовища як сучасна характеристика суб'єктів галузі туризму.
- Параметри оцінювання конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності.
- Напрями покращення якості конкурентного середовища галузі туризму в Україні.
- Державна та регіональна політика регулювання конкурентного середовища суб'єктів підприємницької діяльності галузі туризму: оцінювання ефективності та реалізація.

ТЕМА 6. МАРКЕТИНГОВИЙ РОЗДІЛ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Цілі та логіка розробки маркетинг-плану.
2. Стратегія маркетингу: сутність, складові елементи та особливості застосування.
3. Стратегії ціноутворення: сутність та особливості використання.
4. Стратегія реалізації продукції (послуг) підприємства.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. 264 с.
2. Васильців Т.Г., Качмарик Я.Д. Бізнес-планування: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 207 с.
3. Мельниченко С. В., Шеєнкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.

Допоміжна

4. Окландер М. А. Маркетингові комунікації туристичних підприємств в умовах інформаційної економіки : монографія / М. А. Окландер. - Одеса: Астропринт, 2016. - 332 с.
5. Туризм в Україні: куди їдуть найбільше і які напрями потрібно розвивати. URL: <http://expres.ua/news/2020/10/05/265404-turyzm-ukrayini-kudy-yidut-na-ybilshе-napryamypotribno-rozvyvaty>
6. Tourism Industry 2020. View Trends, Analysis and Statistics. URL: https://www.reportlinker.com/marketreport/Tourism/6226/Tourism?utm_source=adwords1&utm_medium=cpc&utm_campaign=Tourism&utm_adgroup=Tourism_Industry_Reports&gclid=EAIaIQobChMIybjkkrqi6wIVsiB7Ch1k3AZEEAAYASAAEgJqvFD_BwE

Запитання для самоконтролю

1. Якою є основна мета та цілі розробки розділу “Маркетинг-план”?
2. На які основні питання слід дати відповіді у розділі “Маркетинг-план”?
3. Охарактеризуйте логіку розробки розділу “Маркетинг-план”.
4. Дайте визначення сутності поняття маркетингова стратегія та наведіть декілька її типів.
5. Яку інформацію слід навести про товарну та асортиментну політику суб’єкта підприємницької діяльності?
6. Наведіть приклади цінових стратегій та охарактеризуйте методи встановлення ціни.
7. Яку характеристику у розділі “Маркетинг-план” слід навести щодо опису каналів збуту продукції суб’єкта підприємницької діяльності?
8. Якими є підходи до визначення бюджету витрат на маркетинг? Наведіть приклад складання таблиці бюджету витрат на рекламу.

9. Яким є можливий розподіл бюджету витрат на маркетинг?
10. Наведіть приклад та охарактеризуйте табличну форму для прогнозування обсягів продаж продукції (надання послуг)?

Питання для обговорення (дискусії)

1. Обґрунтування доцільності та обсягів витрат на маркетинг.
2. Взаємообумовленість стратегії маркетингу, витрат на маркетинг та кінцевих результатів ефективності підприємницької діяльності суб'єкта бізнесу.
3. Чи вірним є розподіл витрат на маркетинг у таких пропорціях: 70% – витрати на рекламу; 25% – витрати на заходи зі стимулювання збуту; 5% – витрати на проведення маркетингових досліджень?
4. Переваги та недоліки типової форми відображення прогнозу продаж продукції (надання послуг).

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Процес планування та формування маркетингової стратегії.
- Основні показники та інформаційна база розрахунку плану маркетингу.
- Обґрунтування плану реалізації продукції (послуг) ресурсним потенціалом та його використання в плані маркетингу.
- Управління інструментами маркетингу в плануванні діяльності підприємств галузі туризму.

ТЕМА 7. ВИРОБНИЧИЙ РОЗДІЛ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Головні завдання і складові виробничого плану.
2. Зміст та структура виробничого плану.
3. Розрахунок потреби в ресурсах та виробничих запасах.
4. Формування матеріально-технічної бази.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. 264 с.
2. Васильців Т.Г., Качмарик Я.Д. Бізнес-планування: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 207 с.
3. Мельниченко С. В., Шеєнкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.

Допоміжна

4. Методичні рекомендації з розробки бізнес-планів інвестиційних проєктів: Наказ Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 31.08.2010 р. №73 [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.search.ligazakon.ua
5. Барроу К. Бізнес-план: практ. посіб. / К. Барроу, П. Барроу, Р. Браун. – К.: Знання, 2005. – 434 с.

6. Організація готельно-ресторанної справи: навч. посібник / за ред. В. Я. Брича.
- К.: Ліра-К, 2019. - 484 с

Запитання для самоконтролю

1. Якою є основна мета та цілі розробки розділу “Виробничий план”?
2. Яку інформацію слід навести у “Виробничому плані” про технологічний процес виготовлення продукції (надання послуг)?
3. Наведіть приклад оформлення табличної форми для планування виробничої програми суб’єкта підприємницької діяльності.
4. Окресліть напрями та етапи формування матеріально-технічної бази суб’єкта підприємницької діяльності (підприємницького проекту).
5. Яким чином здійснюється планування потреби суб’єкта підприємницької діяльності (проекту) в основних засобах?
6. Яким чином здійснюється планування потреби суб’єкта підприємницької діяльності (проекту) в оборотних активах?
7. Охарактеризуйте методику планування потреби у персоналі. Охарактеризуйте табличну форму для планування потреби у персоналі та розрахунку фонду оплати праці.
8. Дайте визначення умовно-постійних та умовно-змінних витрат і наведіть їх приклади.
9. Охарактеризуйте методичні засади встановлення норм ресурсного забезпечення бізнес-проекту.
10. Обґрунтуйте підходи до планування обсягів підприємницької діяльності суб’єкта бізнесу, виходячи з ефективності використання його ресурсного забезпечення.

Питання для обговорення (дискусії)

1. Переваги та недоліки табличних форм, які використовуються у “Виробничому плані”.
2. Доцільність застосування методів встановлення норм ресурсного забезпечення бізнес-проекту.
3. Інформаційна база планування потреби у ресурсному забезпеченні підприємств галузі туризму.
4. Переваги та недоліки методів планування потреби в основних засобах.
5. Переваги та недоліки методів планування потреби в оборотних активах.
6. Переваги та недоліки методів планування потреби у персоналі.
7. Методика планування індикативних обмежень обсягів підприємницької діяльності суб’єкта бізнесу галузі туризму.

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Обґрунтування виробничої потужності об’єкта бізнес-планування галузі туризму.
- Обґрунтування потреби об’єкта бізнес-планування галузі туризму матеріальними ресурсами.
- Моделювання окремих показників “Виробничого плану”.

ТЕМА 8. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ РОЗДІЛ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Цілі і завдання організаційного плану.
2. Структура організаційного плану.
3. Зміст основних розділів організаційного плану.
4. Вибір організаційної структури та визначення потреби в управлінському персоналі.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. 264 с.
2. Васильців Т.Г., Качмарик Я.Д. Бізнес-планування: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 207 с.
3. Мельниченко С. В., Шеєнкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.

Допоміжна

4. Методичні рекомендації з розробки бізнес-планів інвестиційних проєктів: Наказ Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 31.08.2010 р. №73 [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.search.ligazakon.ua
5. Барроу К. Бізнес-план: практ. посіб. / К. Барроу, П. Барроу, Р. Браун. – К.: Знання, 2005. – 434 с.
6. Покропивний С.Ф. Бізнес-план: технологія розробки і обґрунтування: навч. посіб. / С.Ф. Покропивний, С.М. Соболь, Г.О. Швиданенко та ін. - К.: КНЕУ, 2006. – 379 с.

Запитання для самоконтролю

1. Якою є основна мета та цілі розробки розділу “Організаційний план” для підприємств галузі туризму?
2. На які основні питання слід дати відповіді у розділі “Організаційний план”?
3. Охарактеризуйте внутрішню логіку розробки розділу “Організаційний план”.
4. Що таке організаційна структура управління, якими є її основні типи? Охарактеризуйте їх.
5. Якою є послідовність розробки проєкту організаційної структури управління суб’єктом підприємницької діяльності (реалізацією проєкту)?
6. Які Ви знаєте показники оцінки та принципи побудови організаційної структури управління?
7. Які питання слід висвітлити в “Організаційному плані”, характеризуючи потребу у ключовому управлінському персоналі?
8. У чому полягає потреба складання матриці управлінських можливостей суб’єкта підприємницької діяльності? Охарактеризуйте її.
9. Що таке календарний план-графік основних етапів робіт щодо підготовки до реалізації проєкту? Як він складається та на які питання дає відповіді?

10. Яку інформацію слід навести в “Організаційному плані” щодо правових аспектів реалізації проекту?

Питання для обговорення (дискусії)

1. Переваги та недоліки організаційно-правових форм суб’єктів підприємницької діяльності в галузі туризму.
2. Доцільність прийняття рішення про застосування спрощеної системи оподаткування або нетрадиційних (змішаних) організаційно-правових форм бізнесу. Відображення цієї інформації у бізнес-плані.
3. Джерела інформації щодо нормативно-правової бази підприємництва та правил проходження дозвільних процедур для підприємств галузі туризму в Україні.
4. Переваги та недоліки типів організаційних структур управління. Доцільність обрання залежно від виду діяльності суб’єкта підприємницької діяльності.
5. Доцільність складання календарного плану-графіку реалізації проекту (до моменту початку його реалізації).

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Основи підприємницької діяльності: створення суб’єкта підприємницької діяльності та започаткування бізнесу.
- Система управління об’єктом бізнес-планування та її відображення в організаційному плані.
- Взаємозв’язок показників організаційного та виробничого планів у системі бізнес-планування.

ТЕМА 9. ФІНАНСОВИЙ РОЗДІЛ ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Значення, зміст і технологія розробки фінансового плану.
2. Визначення розміру необхідних додаткових фінансових ресурсів. Основні табличні форми фінансового плану. План доходів і видатків.
3. Оцінка ефективності інвестицій за моделлю дисконтованих грошових потоків.
4. Сутність та види ризиків, які враховуються при бізнес-плануванні. Цілі, логіка розробки та структура розділу «Оцінка комерційних ризиків».
5. Способи реагування на загрози для бізнесу. Методи оцінювання впливу ризиків та напрями їх мінімізації.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Васильців Т.Г., Качмарик Я.Д. Бізнес-планування: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 207 с.
2. Мельниченко С. В., Шешенкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.

3. Охріменко А.Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі / А.Г. Охріменко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2016. - № 1. - С. 394-402.

Допоміжна

4. Брич В. Я., Крамарчук С. Управління ризиками у туристичному бізнесі. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Географія. 2010. № 2. С. 105-110.
5. Данилюк М. О. Як розробити бізнес-план інвестиційного проєкту? [Текст] : практ. посіб. / М. О. Данилюк, О. Г. Дзьоба, В. П. Петренко. – друге вид. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ Факел, 2003. – 84 с. – Бібліогр. с.68.
6. Шумейко А. К., Амерова О.В. Формування затрат бізнесу та оцінка їх ефективності. Серія „Вчимося бізнесу” – К.: АСДІ/VOCA, 2001. – 83с.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте декілька визначень, які в сукупності характеризують поняття ризику реалізації підприємницького проєкту.
2. Перелічіть найбільш типові ризики (ускладнення), характерні для підприємницької діяльності в галузі туризму.
3. Наведіть найбільш типові ознаки класифікації ризиків реалізації підприємницького проєкту.
4. У чому відмінність між чистими та спекулятивними ризиками?
5. На які основні питання слід дати відповіді у розділі “Фінансовий план”?
6. Охарактеризуйте внутрішню логіку розробки розділу “Фінансовий план”.
7. Наведіть класифікацію загальних витрат (інвестицій) по проєкту.
8. Якими є можливі джерела залучення фінансових ресурсів на суб’єкт підприємництва?
9. Назвіть основні табличні форми “Фінансового плану” та обґрунтуйте потребу у їх складанні.
10. Які фінансові показники характеризують доцільність прийняття рішення про реалізацію підприємницького проєкту? Наведіть методику їх розрахунку та критичні значення.
11. Який економічний зміст точки беззбитковості? Охарактеризуйте методику її розрахунку.
12. У чому полягає економічний зміст розрахунку індикативних обмежень обсягів підприємницької діяльності підприємства? Дайте назву цим обмеженням та наведіть методику їх розрахунку

Питання для обговорення (дискусії)

1. Яке з тверджень, на Вашу думку, вірне: “ризик впливає на обсяги підприємницької діяльності” чи “ризик визначає кінцевий результат ефективності підприємницької діяльності суб’єкта бізнесу”?
2. Рівень впливу яких з видів ризиків є найбільш вагомим для галузі туризму?
3. Переваги та недоліки методів оцінювання рівня ризику бізнес-проєкту.

4. Доцільність витрат на страхування як способу зниження ризиків суб'єктів бізнесу. Гранично допустимий рівень витрат підприємства на страхування ризиків.
5. Вплив інфляції на методику оцінки рівня ризику функціонування (реалізації проєктів) підприємства
6. Взаємозв'язок “Фінансово плану” та попередніх розділів бізнес-плану у контексті формування інформаційного поля “Фінансового плану”.
7. Переваги та недоліки джерел залучення фінансових ресурсів на суб'єкт підприємництва.
8. Джерела залучення фінансових ресурсів: вплив на зміст та структуру бізнес-плану, зокрема на фінансові показники.
9. Доцільність розробки табличних форм “Фінансового плану”. Період планування фінансових коефіцієнтів та розрахунків у табличних формах.
10. Інформаційна база планування критичних обмежень обсягів підприємницької діяльності суб'єкта бізнесу.

Темати доповідей, есе, презентацій

- Економічна необхідність оцінки та мінімізації ризиків бізнес-проєкту.
- Організація страхування ризиків бізнес-проєкту.
- Фінансове планування як відображення цільової функції максимізації прибутку бізнес-проєкту.
- Обґрунтування ефективності інвестицій у бізнес-плануванні.

ТЕМА 10. ПРЕЗЕНТАЦІЯ ТА ЕКСПЕРТИЗА БІЗНЕС-ПЛАНУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Цілі та завдання презентації бізнес-плану.
2. Організація проведення презентації бізнес-плану.
3. Способи підвищення ефективності презентації бізнес-плану.
4. Методологічні основи експертизи бізнес-плану.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. 264 с.
2. Васильців Т.Г., Качмарик Я.Д. Бізнес-планування: навч. посіб. Київ: Знання, 2013. 207 с.
3. Должанський, І. З. Бізнес-план: технологія розроблення [Текст]: навч. посіб. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – 2-ге вид. – К: Центр учбової літератури, 2009. –384 с.

Допоміжна

4. Барроу К. Бізнес-план: практ. посіб. / К. Барроу, П. Барроу, Р. Браун. – К.: Знання, 2005. – 434 с.
5. Мельниченко С. В., Шеєнкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.

6. Тарасюк Г. М. Бізнес-план: Розробка, обґрунтування та аналіз: Навч. посібник. - К.: Каравела, 2008. - 280с.

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть цілі презентації бізнес-плану.
2. Якими є цілі проведення презентації бізнес-плану?
3. Які завдання стоять перед презентацією бізнес-плану
4. Опишіть організацію проведення презентації бізнес-плану
5. Якими способами можливо підвищити ефективність презентації бізнес-плану?
6. У чому полягає аудит бізнес-плану?
7. За якими напрямками здійснюють перевірку бізнес-плану?
8. Якими є аспекти експертизи бізнес-плану як документа?
9. На які питання повинна дати відповідь перевірка бізнес-ідеї?
10. Які етапи включає процедура експертизи бізнес-плану?

Питання для обговорення (дискусії)

1. Презентація бізнес-плану (проєкту) є обов'язковою чи добровільною? Обґрунтуйте свою відповідь.
2. Які основні та необхідні положення презентації бізнес-плану?
3. Які чинники сприяють ефективному проведенню презентації бізнес-плану?
4. В чому полягає експертиза основних характеристик проєкту?
5. Що є предметом експертизи?

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Особливості презентаційного матеріалу інвестиційного проєкту.
- Основні способи підвищення ефективності презентації бізнес-плану.
- ПР-технології при презентації бізнес-плану, роль ПР-заходів при пошуку інвесторів.
- Експертиза бізнес-плану як умова його ефективної реалізації.

ТЕМА 11. МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ РЕАЛІЗАЦІЄЮ БІЗНЕС-ПЛАНУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Інформаційно-методичні моделі управління конкурентоспроможністю суб'єкта діяльності в галузі туризму.
2. Оцінювання конкурентних позицій суб'єктів підприємницької діяльності методом Бостонської консалтингової групи.
3. Багатофакторна модель як засіб системного управління реалізацією бізнес-проєктів.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. 264 с.
2. Волошина С.В. Бізнес-планування: конспект лекцій. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2016. 64 с.
3. Мельниченко С. В., Шеєнкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.

Допоміжна

4. Балабанова Л. В. Стратегічне маркетингове управління конкурентоспроможністю підприємств: навч. посіб. / Л. В. Балабанова, В. В. Холод. – К.: Професіонал, 2006. – 448 с.
5. Бігус М.М. Бізнес-планування в туризмі. – Опорний конспект лекцій для студентів денної та заочної форми навчання. – ЛПЕТ, 2015. 112 с.
6. Веретенников, В. І. Управління проектами: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 280 с.

Запитання для самоконтролю

1. Перелічіть інформаційно-методичні моделі управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.
2. Які загальні недоліки властиві сучасним моделям управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності?
3. Охарактеризуйте особливості використання моделі Бостонської консалтингової групи “темпи зростання ринку – частка на ринку”. Яким чином визначають рівні конкурентоспроможності та відносної частки ринку суб'єкта підприємницької діяльності при побудові карти “портфеля конкурентних переваг”?
4. Назвіть переваги матриці “конкурентоспроможність / частка товарного ринку” (карти “портфеля конкурентних переваг”).
5. Перелічіть критерії для формування координат моделі “Дженерал Електрик Мак-Кінсі”
6. Яким чином будується матриця взаємодії стратегічних напрямів діяльності суб'єкта підприємницької діяльності за моделлю ADL/LC? Охарактеризуйте складові матриці SWOT-аналізу конкурентних можливостей суб'єкта підприємницької діяльності
7. Назвіть етапи SPACE-аналізу системи управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності. Охарактеризуйте їх.
8. Які чинники конкурентоспроможності враховані у PEST-аналізі?

Питання для обговорення (дискусії)

1. Актуальність використання окремих методів для оцінювання системи управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.
2. Переваги та недоліки моделей управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.

3. Роль PEST-, SPACE- та SWOT-аналізів у системі управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.
4. Використання карти “портфеля конкурентних переваг” у моделюванні системи управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.
5. Адаптація моделей портфельного аналізу та проектування в системі управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Вибір методів управління реалізацією бізнес-проектів у підприємстві.
- Використання прогресивних методів управління підприємницькою діяльністю у системи забезпечення конкурентоспроможністю вітчизняних суб'єктів бізнесу.
- Необхідність впровадження сучасних методів управління у практиці реалізації бізнес-проектів вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності.
- Інформаційне забезпечення системи управління підприємницькою діяльністю при реалізації бізнес-проектів.

ТЕМА 12. РОЗРОБКА ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БІЗНЕСУ

Перелік питань, що виносяться на практичне заняття

1. Концепція розробки та основні елементи програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
2. Передумови, що визначають необхідність розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
3. Етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Перелік рекомендованих літературних джерел

Основна

1. Мельниченко С. В., Шенкова К. А. Управління бізнес-процесами в туризмі: монографія. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2015. 263 с.
2. Микитюк П. П. Управління проектами: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. П. Микитюк, В. Я. Брич, Я. Д. Паранюк та ін. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2017. 300 с.
3. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: монографія / [Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко, М.Г. Бойо та інш.]; за заг. ред. А.А. Мазаракі. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. - 596 с.

Допоміжна

4. Веретенников, В. І. Управління проектами: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 280 с.
5. Кальченко О.М. Інноваційно-інвестиційний механізм підвищення ефективності підприємств туристичної сфери / О.М. Кальченко // Науковий

вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. - 2015. - № 11. - С. 58-67. - (Серія «Економічні науки»).

6. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг: Геопросторові аспекти: монографія / О. О. Любіцева. - К.: Альтерпрес, 2017. - 320 с.

Запитання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність поняття “програма підвищення конкурентоспроможності бізнесу”?
2. З яких причин діяльність як об’єкт управління розглядається у вигляді програми?
3. Охарактеризуйте програму підвищення конкурентоспроможності як інструмент управління суб’єктом підприємницької діяльності.
4. У чому полягає сутність поняття “управління програмою підвищення конкурентоспроможності бізнесу”?
5. Перелічіть принципи управління розробкою та реалізацією програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
6. Перелічіть організаційні форми, основні засоби, сфери та способи підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
7. Які зовнішні та внутрішні передумови визначають необхідність розробки програм підвищення конкурентоспроможності бізнесу?
8. Які структурні передумови конкурентоспроможності суб’єкта бізнесу визначають необхідність розробки відповідної програми?
9. Яка послідовність розроблення програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу?
10. Охарактеризуйте постадійну декомпозицію реалізації програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
11. Які Вам відомі інструменти структурування програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу?
12. Охарактеризуйте етапи розроблення і впровадження програми підвищення якості продукції суб’єкта підприємницької діяльності?

Питання для обговорення (дискусії)

1. Стратегічні пріоритети на засоби програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
2. Сфери та форми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
3. Зовнішні та внутрішні передумови, що визначають необхідність розробки програм підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
4. Стадії процесу розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
5. Складові та послідовність контролю програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
6. Досвід вітчизняних підприємств у розробці та реалізації програми підвищення конкурентоспроможності.
7. Етапи розробки і реалізації конкурентної стратегії суб’єкта бізнесу.
8. Характеристика рівнів систематизації стратегічних цілей управління конкурентоспроможністю суб’єкта підприємницької діяльності

Теми доповідей, ессе, презентацій

- Реалізація програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
- Управління програмою підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
- Інструменти структурування програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

3. ЗАГАЛЬНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ КУРСУ

Для кращого засвоєння та закріплення матеріалу з дисципліни «Бізнес-планування в галузі туризму» передбачається самостійна робота здобувачів вищої освіти, яка є однією з форм навчально-виховного процесу, що охоплює як аудиторну, так і позааудиторну роботу. Правильна її організація сприяє активізації мислення, розвитку ініціативи, виробленню стійких навичок самостійної творчої діяльності.

Призначення самостійної роботи здобувачів освіти є поглиблення та розширення розуміння змісту теоретичних положень дисципліни. Студенти поглиблено вивчають матеріал, викладений у лекційному курсі, займаються самопідготовкою до практичних занять.

Самостійна робота здобувачів в межах, визначених тематичним планом дисципліни «Бізнес-планування в галузі туризму», проводиться у наступних формах:

№ п/п	Назва теми	Форми контролю
1.	Опрацювання основних тем курсу на основі лекційного матеріалу за допомогою поглибленого вивчення літератури та пошуку додаткової інформації	Опитування, експрес-контроль, письмовий контроль
2.	Підготовка доповідей і виступів на семінарських (практичних) заняттях, самостійний пошук додаткових інформаційно-довідкових джерел з метою посилення відповідної аргументації	Виступи, доповіді, дискусії
3.	Опрацювання окремих питань та тем, винесених на самостійне вивчення, відповідно до рекомендованої навчально-методичної літератури	Підготовка доповіді, письмовий контроль
4.	Підготовка до різних форм проміжного (поточного і модульного) контролю (контрольних робіт, тестових завдань, тощо)	Контрольна робота, тестування
5	Підготовка і виконання індивідуального завдання	Презентація (захист) індивідуального завдання, реферату

Самостійній роботі передують лекції, на яких розглядаються базові та проблемні теми курсу. Після цього здобувачі повинні самостійно ознайомитися з основними питаннями кожної теми відповідно до навчальної програми, рекомендованими підручниками, навчально-методичною літературою, нормативною базою, періодичними виданнями.

Кожне завдання передбачає самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизацію, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань, отриманих з навчального курсу.

Важливою формою самостійної навчальної діяльності студентів є написання та захист реферату. Написання реферату сприяє поглибленню знань з навчальної дисципліни, подальшій систематизації, розширенню та закріпленню набутих знань.

Для підготовки реферату необхідно:

- ✓ поглибити, упорядкувати та закріпити теоретичні знання з дисципліни;
- ✓ відпрацювати навички самостійної роботи з елементами творчого пошуку та ініціативи;
- ✓ викласти теоретичний матеріал, проаналізувати практичну інформацію, літературу, довідкові видання тощо;
- ✓ застосовувати сучасні наукові методи дослідження економічних процесів;
- ✓ аналізувати конкретні економічні факти, робити наукові узагальнення та висновки.

Обов'язковим етапом роботи над рефератом є його захист, який включає викладення основних положень роботи для громадськості. Захист есе включає:

Коротке повідомлення про актуальність теми реферату, визначення мети та завдання роботи, отримані результати, висновки та пропозиції.

Відповіді на запитання викладача та однокурсників.

Відгук наукового керівника-консультанта про написаний реферат (самостійність, своєчасність, актуальність змісту теми, повнота його розкриття, відповідність вимогам до оформлення тощо).

Тематику рефератів з дисципліни наведено в *додатку А*, вимоги до його написання - в *додатку В*.

Самостійна (індивідуальна) робота здобувачів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті.

Засвоєння тем (завдань), які виносяться лише на самостійну роботу виділені як окремий елемент навчального модуля із встановленням для нього вагового коефіцієнта.

Контроль і облік поточної успішності на аудиторних заняттях самостійної (індивідуальної) роботи здійснюється шляхом виставлення в журналі обліку роботи викладача оцінок за чотирибальною (національною) шкалою.

ПИТАННЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми, окремі питання з якої виносяться на самостійне вивчення з курсу «Бізнес-планування в галузі туризму»

Бізнес-планування в туристичній галузі: сутність, цілі, інформаційне забезпечення

Структура та складові туристичної галузі.

Розвиток туристичної галузі як складової економіки регіону.

Напрями бізнес-планування в туристичній галузі.

Особливості поняття «туристичний бізнес-проект».

Роль планування в умовах сучасного господарювання.

<p align="center">Види і об'єкти планування діяльності в галузі туризму</p> <p>Планування на підприємстві галузі туризму як складова менеджменту підприємства. Прогресивне планування (спосіб “знизу-вгору”). Ретроградний метод планування (“зверху-донизу”). Круговий метод (“зустрічне планування”).</p>
<p align="center">Стадії процесу бізнес-планування</p> <p>Інноваційні підходи до бізнес-планування. Зміст робіт на початковій стадії бізнес-планування.</p>
<p align="center">Підготовча стадія бізнес-планування</p> <p>Аналіз діяльності підприємства галузі туризму. Наукові підходи до визначення альтернативних стратегій діяльності суб'єктів підприємництва.</p>
<p align="center">Структура, розробка та оформлення бізнес-плану</p> <p>Послідовність розділів при розробці бізнес-плану. Оформлення титульного аркушу бізнес-плану. Внутрішня логіка розробки бізнес-плану. Правила до оформлення бізнес-плану.</p>
<p align="center">Галузь, суб'єкт підприємницької діяльності та його продукція (послуги)</p> <p>Етапи життєвого циклу продукції (послуги) суб'єкта підприємницької діяльності. Прогнозування місткості ринку. Товарна політика підприємства. Характеристика матриці «Рівень інвестиційної привабливості галузі». Побудови матриці “Географічне покриття – портфель продуктів” розташування суб'єктів бізнесу-конкурентів за стратегічними сегментами. Кількісні та якісні методи прогнозування обсягів доходу.</p>
<p align="center">Діагностика конкурентного середовища суб'єкта діяльності в галузі туризму</p> <p>Сегментація цільового ринку. Характеристика моделі 5 сил конкуренції М.Портера. Експертна діагностика конкурентного середовища за методикою А. Томпсона і А. Стрікланда. Порівняльна характеристика окремих видів конкуренції. Характеристика типів ринків за ступенем концентрації. Аналіз конкурентних позицій суб'єкта діяльності на ринку туризму. Карта стратегічних груп як інструмент аналізу внутрішньогалузевої конкуренції.</p>
<p align="center">Маркетинговий розділ бізнес-плану</p> <p>Процес планування та формування маркетингової стратегії. Методичні засади сегментування і позиціонування суб'єкта підприємницької діяльності та його продукції на ринку. Управління інструментами маркетингу.</p>

<p>Стратегія розподілу продукції суб'єкта підприємницької діяльності та управління каналами збуту.</p>
<p style="text-align: center;">Виробничий розділ бізнес-плану</p> <p>Система матеріально-технічного забезпечення суб'єкта бізнесу. Виробнича потужність та виробнича програма суб'єкта бізнесу. Теоретико-методичні засади організації виробництва. Методика нормування ресурсного забезпечення суб'єкта бізнесу.</p>
<p style="text-align: center;">Організаційний розділ бізнес-плану</p> <p>Теоретичні засади управління суб'єктом підприємницької діяльності. Основи підприємницької діяльності в галузі туризму: створення суб'єкта підприємницької діяльності та започаткування бізнесу. Види суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. Нормативно-правова база ведення підприємницької діяльності в галузі туризму в Україні. Календарний план-графік реалізації підприємницького проєкту.</p>
<p style="text-align: center;">Фінансовий розділ бізнес-плану</p> <p>Графічна інтерпретація планування обсягу діяльності суб'єкта підприємництва. Особливості фінансового планування в галузі туризму. Методичні засади розробки стратегії та фінансового плану. Методичні засади розрахунку фінансових показників інвестиційного проєкту. Джерела залучення та види інвестицій.</p>
<p style="text-align: center;">Оцінка ризиків у бізнес-плані</p> <p>Типи можливих ризиків при реалізації бізнес-проєктів в галузі туризму. Інвестиційні ризики в туристичній галузі. Страхові та нестрахові ризики туристичної діяльності. Методика оцінки ризикованості інвестиційних проєктів у рамках бізнес-планування. Методика та показники моніторингу зовнішнього середовища функціонування суб'єкта бізнесу як напрям недопущення ризикових ситуацій. Шляхи та заходи щодо мінімізації та профілактики комерційного ризику</p>
<p style="text-align: center;">Презентація та експертиза бізнес-плану</p> <p>Сучасні форми презентації бізнес-плану. Використання графічних засобів при презентації бізнес-плану. Спеціальні комп'ютерні програми, що використовуються для презентації бізнес-плану. Експертиза змістовного розділу бізнес-проєкту та підготовка аналітичної записки.</p>
<p style="text-align: center;">Моделі управління реалізацією бізнес-плану</p> <p>Розподіл ймовірностей досягнення запланованих обсягів реалізації продукції у матриці “продукт ринок”. Матриця “значущість ресурсодоступність ресурсу” як інструмент стратегічного управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності. Необхідність формування стратегічного мислення для системи управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.</p>

Фактори, що формують стратегічний рівень суб'єкта підприємницької діяльності у конкурентному середовищі.

Модель ієрархічної структури середовища, запропонована У. Діллом та розвинена А. Томпсоном.

Переваги та недоліки моделей стратегічного аналізу конкурентоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності (GAP-аналіз, PIMS-аналіз, LOTS-аналіз, модель SHELL/DPM, модель Хофера-Шенделя).

Портфельний аналіз системи управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.

Формування системи управління конкурентоспроможністю на основі моделі конкурентних рішень К. Омае.

Інформаційні системи управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.

Моделі формування стратегічної поведінки персоналу суб'єкта підприємницької діяльності у середовищі досконалої конкуренції.

Поточне та стратегічне бюджетування конкурентоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності.

Концептуальні основи формування організаційної системи управління конкурентоспроможністю стратегічного типу.

Розроблення та реалізація програм підвищення конкурентоспроможності бізнесу

Програми підвищення якості продукції (послуг) та ефективності підприємницької діяльності як складові програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Етапізація розробки і реалізації конкурентної стратегії суб'єкта бізнесу.

Учасники програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Групові форми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Напрями дій при розробленні та виконанні програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Фактори успіху програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Постадійна декомпозиція процесу розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Організаційна структура управління програмою підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Характеристика інструментів структурування програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Складові процесу структурування програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Взаємозв'язки програм підвищення конкурентоспроможності бізнесу, галузі та країни.

Характеристика методів та інструментів системи управління якістю продукції як складової підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

Міжнародний досвід реалізації програм підвищення конкурентоспроможності бізнесу.

4. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Індивідуальна робота студента є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для як найповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально-спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу й творчу діяльність.

Індивідуальне завдання – форма організації навчання, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці.

Індивідуальне завдання студенти виконують самостійно під керівництвом викладача. Індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом.

ЗАВДАННЯ ТА ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ

ІНДЗ включає наступні елементи наукового дослідження:

- практична значущість;
- комплексний і системний підходи до вирішення поставленого завдання;
- використання сучасних теоретичних методологій і наукових розробок та досліджень за даним напрямом;
- застосування творчого підходу й відбиття власного бачення вирішення поставленого завдання.

Зміст виконання індивідуального завдання з дисципліни «Бізнес-планування в туристичній галузі» полягає у тому, кожен здобувач вищої освіти повинен розробити власний бізнес-план діяльності суб'єкта підприємницької діяльності в галузі туризму.

Загальні положення по складанню бізнес – планів

1.Короткий опис підприємницького проекту (резюме)

Резюме пишуть після виконання всіх інших розділів бізнес-плану. Його зміст та форма викладу повинні вже при першому ознайомленні зацікавити і переконати потенційних засновників або кредиторів в тому, що пропозиція є гарним товаром для бізнесу. Іншими словами – резюме є рекламою вашої розробки.

Обґрунтування повинно бути простим, лаконічним і зрозумілим. В ньому необхідно висвітлити такі положення:

- назва підприємницького проекту;
- назва підприємства;
- адреса підприємства;
- ціль підприємницького проекту;
- характеристику розробки, послуги, а саме чим вони відрізняються від аналогічних на ринку;
- фінансові результати, які очікуються від впровадження розробки, собівартість виробництва, обсяги реалізації, ціни, очікуваний прибуток, рівень рентабельності та термін окупності капіталовкладень;

- потрібну суму коштів, суму інвестицій або кредиту для реалізації розробки і термін його повернення;
- оцінка ризику втрати коштів.

2. Опис суб'єкта підприємницької діяльності в галузі туризму (підприємства) - організаційно-економічні основи підприємства;

- місцезнаходження;
- виробничий напрямок;
- чисельність працюючих, в тому числі апарат управління;
- ресурсне забезпечення.

3. Характеристика розробки

В даному розділі необхідно обґрунтувати наступні питання:

1) яку нову розробку, послугу чи продукцію буде постачати на ринок ваше підприємство ?

2) відобразити характеристику розробки, послуги чи продукції як товару, тобто виділити особливості та переваги, за якими споживачі будуть віддавати йому перевагу

3) чи є Ваш товар новинкою на ринку?

4) для якого загалу споживачів Ваша розробка розрахована?

5) чи має Ваш товар патенти, авторські свідоцтва і т.д.

4. Маркетинговий план

Виходячи з замовлення господарства на розробку та кон'юнктури ринку необхідно дати вичерпну характеристику ринку збуту нового виду продукції чи послуг. Необхідно вказати хто буде покупцем товару та кількість, яку Ви зможете постачати на ринки збуту. Також необхідно відобразити прогноз збуту продукції на найближчу перспективу (3 роки).

5. Виробничий план

- доцільність впровадження проекту;
- стислий опис технології виробництва;
- умови придбання обладнання, його ціни, затрати на транспортування, дані про їх виробників;
- умови придбання сировини, матеріалів і комплектуючих та затрати на них
- вказати методи економічного обґрунтування технології.

6. Фінансовий план

Це ключовий розділ бізнес-плану, головна мета якого - узагальнити основні положення попередніх розділів та звести їх в одне ціле у вартісному вигляді. Він обґрунтовує економічну доцільність діяльності сільськогосподарського підприємства. Потенційний інвестор чи кредитор своє рішення щодо фінансування господарства приймає на основі результатів цього розділу. Термін фінансового планування повинен співпадати з термінами планування інших розділів.

Насамперед потрібно подати детальну інформацію про фінансові ресурси, які необхідні підприємству для подальшого розвитку свого бізнесу, а саме:

- необхідна кількість грошових коштів;
- джерела фінансування;
- умови та термін використання грошових коштів;
- надходження грошових коштів;
- призначення грошових коштів;
- забезпечення заставою (якщо мова йде про отримання кредиту).

Якщо для придбання техніки, обладнання береться кредит, то вказується в якому банку, розмір відсотків, застава.

Суть ІНДЗ студент доповідає на семінарі. Він готує презентацію і протягом 5-7 хв. коротко викладає основні положення своєї роботи й відповідає на запитання.

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Поняття та зміст туристичної галузі.
2. Сутність бізнес-планування та призначення бізнес-плану в туристичній галузі.
3. Мета розробки та функції бізнес-плану в галузі туризму.
4. Цілі розробки бізнес-плану.
5. Інформаційне забезпечення бізнес-планування.
6. Загальна методологія розробки бізнес-плану.
7. Види бізнес-планів та їх класифікація.
8. Види планів необхідних для ефективного управління діяльністю підприємства та їх класифікація.
9. Характеристика підходів до планування діяльності суб'єктів туристичної галузі.
10. Причини, що викликають необхідність планування діяльності суб'єктів туристичної галузі.
11. Організація розробки планів.
12. Основні стадії та етапи розробки бізнес-плану та їх реалізація для різних бізнес-структур.
13. Характеристика початкової стадії бізнес-планування.
14. Характеристика підготовчої стадії бізнес-планування.
15. Характеристика основної стадії бізнес-планування.
16. Підготовча стадія розробки бізнес-плану.
17. Логіка процесу стратегічного планування на підготовчій стадії.
18. Види аналізу та особливості їх застосування при бізнес-плануванні в галузі туризму.
19. SWOT-аналіз як засіб дослідження конкурентоспроможності суб'єкта туристичної галузі.
20. Оцінювання сприятливих зовнішніх можливостей та загроз реалізації бізнес-проекту.
21. Виявлення сильних і слабких сторін суб'єкта підприємницької діяльності (бізнес-проекту).
22. Визначення місії бізнес-проекту та формування його цілей.
23. Аналіз стратегічних альтернатив та обрання стратегії.
24. Загальна структура бізнес-плану.
25. Логіка розробки бізнес-плану.
26. Загальна характеристика розділів бізнес-плану: резюме; характеристика підприємства; характеристика туристичних (готельно-ресторанних) послуг; дослідження і аналіз ринку послуг; маркетинговий план; організаційний план; виробничий план; фінансовий план; оцінка ризиків і страхування; додатки.
27. Вимоги до стилю написання та оформлення бізнес-плану.
28. Технологія формування бізнес-плану.
29. Характеристика підприємства – суб'єкта діяльності в туристичній галузі.
30. Опис базових галузевих параметрів.
31. Місія, цілі та стратегія розвитку суб'єкта діяльності в туристичній галузі.

32. Характеристика продукції (послуг), що виробляються суб'єктом діяльності в туристичній галузі.
33. Дослідження та аналіз ринків реалізації продукції (послуг) туристичної галузі.
34. Методи прогнозування обсягів продаж.
35. Сутність конкурентного середовища та його складові.
36. Характеристика конкурентного середовища та конкурентних переваг.
37. Методика діагностики конкурентного середовища суб'єкта підприємницької діяльності.
38. Оцінювання конкурентних сил та визначення типу ринку.
39. Оцінювання інтенсивності конкуренції.
40. Аналіз конкурентних позицій суб'єкта діяльності на ринку туризму.
41. Цілі та логіка розробки маркетинг-плану.
42. Стратегія маркетингу: сутність, складові елементи та особливості застосування.
43. Етапи процесу формулювання цілей маркетингової діяльності підприємства.
44. Стратегії ціноутворення: сутність та особливості використання.
45. Етапи формування політики ціноутворення.
46. Стратегія збуту та реалізації продукції (послуг) підприємства.
47. Розробка рекламної компанії.
48. Фінансові потреби на реалізацію плану маркетингу.
49. Головне завдання і складові виробничого плану.
50. Зміст та структура виробничого плану.
51. Розрахунок потреби в ресурсах та виробничих запасах.
52. Формування матеріально-технічної бази.
53. Визначення потреби в кадрах.
54. Планування витрат на виробництво.
55. Нормування ресурсного забезпечення бізнес-плану.
56. Потреба в додаткових інвестиціях.
57. Цілі і завдання організаційного плану.
58. Структура організаційного плану.
59. Зміст основних розділів організаційного плану.
60. Вибір організаційної структури та визначення потреби в управлінському персоналі.
61. Календарний план-графік реалізації підприємницького проекту.
62. Значення, зміст і технологія розробки фінансового плану.
63. Визначення розміру необхідних додаткових фінансових ресурсів.
64. Основні табличні форми фінансового плану.
65. План доходів і видатків.
66. План руху готівки.
67. Плановий баланс.
68. Очікувані фінансові коефіцієнти.
69. Оцінка ефективності інвестицій за моделлю дисконтованих грошових потоків.
70. Бюджетна та суспільна економічна ефективність бізнес-плану.
71. Сутність та види ризиків, які враховуються при бізнес-плануванні.
72. Типи можливих ризиків.
73. Цілі, логіка розробки та структура розділу «Оцінка комерційних ризиків».
74. Способи реагування на загрози для бізнесу.

75. Методи оцінювання впливу ризиків та напрями їх мінімізації.
76. Цілі та завдання презентації бізнес-плану.
77. Організація проведення презентації бізнес-плану.
78. Способи підвищення ефективності презентації бізнес-плану.
79. Методологічні основи експертизи бізнес-плану.
80. Інформаційно-методичні моделі управління конкурентоспроможністю суб'єкта діяльності в галузі туризму.
81. Оцінювання конкурентних позицій суб'єктів підприємницької діяльності методом Бостонської консалтингової групи.
82. Багатофакторна модель як засіб системного управління реалізацією бізнес-проектів.
83. Моделі портфельного аналізу та проектування в системі управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.
84. SWOT-аналіз як інструмент управління конкурентоспроможністю суб'єкта підприємницької діяльності.
85. Моделі системного підходу до управління реалізацією бізнес-проектів.
86. Концепція розробки та основні елементи програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
87. Передумови, що визначають необхідність розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
88. Етапи розробки програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
89. Програми підвищення якості продукції (послуг) та ефективності підприємницької діяльності як складові програми підвищення конкурентоспроможності бізнесу.
90. Етапізація розробки і реалізації конкурентної стратегії суб'єкта бізнесу.

6. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Базова

1. Агафонова Л. Підготовка бізнес-плану : практикум / Л. Агафонова. – К. : Знання, 2013. – 158с.
2. Бізнес-планування підприємницької діяльності: навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак, Р. Р. Білик. Чернівці: Технодрук, 2019. -264 с.
3. Волошина, С.В. Бізнес-планування : курс лекцій для студентів ступеня «бакалавр» / Мво освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. економіки; С.В. Волошина. – Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2017. – 71с.
4. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 224 с
5. Должанський І.З., Загорна Т.О. Бізнес-план: технологія розробки. Навчальний посібник. 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури. – 2009 р. – 384 с.
6. Мальська М.П., Бордун О.Ю. Планування діяльності туристичних підприємств: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 241 с.
7. Положення про типовий бізнес-план: Затв. наказом Фонду державного майна України від 26.05.94 № 301 // Підприємництво і ринок України. – 1994. – № 11.

Допоміжна

8. Агафонова Л.Г., Агафонова О.Є. Туризм, готельний і ресторанний бізнес: ціноутворення, конкуренція, державне регулювання / Навч. посібник. – К.: Вид-во “Знання України”, 2002. – 358 с.
9. Балабанова, Л.В. SWOT-аналіз – основа формування маркетингових стратегій: навч. посіб. / За ред. Л.В.Балабанової. – К.: Знання, 2005. – 301с.
10. Барроу К. Бізнес-план : практ. посіб. / К. Барроу, П. Барроу, Р. Браун. – К. : Знання, 2001. – 285 с.
11. Бігус М.М. Бізнес-планування в туризмі. – Опорний конспект лекцій для студентів денної та заочної форми навчання. – ЛПЕТ, 2015. 112 с
12. Бізнес-планування у готельно-ресторанній справі [Текст]: навч. посіб. для студ. спец. 6.140101 "Готельно-ресторанна справа" ден. та заочн. форм навч. / А. О. Аветісова, Н.С. Палій, Ю.Ю. Юрченка; Донецька нац. ун-т економіки та торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. економіки та упр. інновац. діяльністю. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – 125 с
13. Білоусько Т. Ю. Вибір матричних методів в обґрунтуванні стратегії розвитку підприємства [Електронний ресурс] / Т. Ю. Білоусько. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?
14. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво : монографія / З. С. Варналій. – К. : Знання України, 2015. – 463 с.
15. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 386с.

16. Економічна діагностика: практикум / О. О. Адлер. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 91 с.
17. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : підруч. / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2008. – 487 с.
18. Козловський В. О. Бізнес-планування : навч. посіб. / В. О. Козловський, О. Й. Лесько. – Вінниця : ВНТУ, 2006. – 190 с. 10.
19. Кучеренко В. Р. Бізнес-планування фірми: навч. посіб. / В. Р. Кучеренко, В. А. Карпов, О. С. Маркітан. – К.: Знання, 2006. – 423 с.
20. Македон В. В. Бізнес-планування: навч. посіб. / В. В. Македон. – К. : ЦУЛ, 2009. – 236 с.
21. Мальська М.П., Пандяк І.Г. Готельний бізнес: теорія та практика. Підручник. 2-ге вид. перероб. Та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. -472 с.
22. Навчально-методичний відділ. Розроблення бізнес-плану підприємств. Методичні рекомендації. – Львів, ЛІЕТ, 2006. – 20 с.
23. Нечаюк Л.І., Нечаюк Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 348 с.
24. Планування діяльності підприємства: навч. посіб. / [за ред. Свінцицької О. М.]. – К. : Кондор, 2009. – 264 с.
25. Покропивний С. Ф. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування: навч. посіб. / С. Ф. Покропивний, С. М. Соболь, Г. О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2002. – 379 с.
26. Покропивний С. Ф., Соболь С. М., Швиданенко Г. О. Бізнес-план: технологія розробки і обґрунтування: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2011.
27. П'ятницька Г.Т., П'ятницька Н.О. Менеджмент громадського харчування: Підр. для вузів. – К.: Київський національний торгово-економічний ун-т, 2001. – 655 с.
28. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. / Г. В. Савицька. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2005. – 662 с.
29. Тарасюк Г.М. Бізнес-план: розробка, обґрунтування та аналіз. Навч. посібник. К.: Каравела, 2008.- 280 с
30. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посіб. / [С. М. Клименко, Д. О. Барабась та ін.]. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.
31. Швайка Л. А. Планування діяльності підприємства : навч. посіб. / Л. А. Швайка. – [вид. 4-те., стер.]. – Львів: “Новий світ-2000”, 2010. – 268 с.
32. Ясинський В. В. Бізнес-планування: теорія і практика : навч. посіб. / В. В. Ясинський, О. О. Гайдай. – К. : Каравела, 2004. – 232 с.
33. Shay J. P. Dynamic Competitive Strategy: Towards a Multi-perspective Conceptual Framework [Electronic resource]. – Access mode: <http://scheller.gatech.edu/directory/faculty/rothaermel/pubs/99LRP.pdf>.
34. Vasylytsiv T. G., Lupak R. L., Kynytska-Iliash M. V. Strategic approaches to the effective use of intangible assets as a condition for strengthening the competitiveness of enterprises. Scientific Bulletin of Polissia. – 2018. – № 2 (14), P. 2. – P. 8-15.
35. Vasylytsiv T., Lupak R., Osadchuk Yu. Assessment of the level of penetration of import dependence in the context of the import substitution policy in Ukraine. Economic Annals-XXI. – 2017. – № 167 (9-10). – P. 13-17.

Інформаційні ресурси

- Бізнес-план: приклади, структура та як його скласти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://ua.weblium.com/blog/biznes-plan-sho-ce-yak-sklasti-prikladi>
- Все про відпочинок в Закарпатті [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://tourinform.org.ua>
- Офіційний туристично-інформаційний портал Закарпаття [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.transcarpathiatour.com.ua>
- Розвиток туризму [Електронний ресурс] / Сайт Всесвітньої організації туризму – Режим доступу: <http://sdt.unwto.org>
- marketing-ua.com
- Як скласти бізнес-план [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://seo-marketing.com.ua/biznes-plan-iaak-ioho-sklasty-ta-chomu-vin-vazhlyvyi-rozdily-ta-struktura>

ПРОПОНОВАНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Аналіз факторів мікросередовища підприємства туристичної галузі.
2. Взаємозв'язок об'єкта та типів управлінських рішень процесу бізнес планування.
3. Використання основних економічних законів розвитку в прогнозуванні.
4. Внутрішнє середовище туристичного підприємства.
5. Життєвий цикл туристичного продукту.
6. Загальна характеристика виробничого плану підприємства туристичної галузі.
7. Загальна характеристика маркетингового плану туристичного підприємства.
8. Зміст та структура бізнес-плану залежно від цілей його розробки та аудиторії, на яку він розрахований.
9. Мета, значення та доцільність розробки бізнес-плану на кожному з етапів життєвого циклу підприємства
10. Метод цільового прибутку як метод планування: суть, переваги та недоліки.
11. Методи вибору стратегії в умовах диференційованого виробництва.
12. Методи вибору стратегії в умовах монопрофільної діяльності.
13. Методика нормування ресурсного забезпечення підприємства туристичної галузі.
14. Методика проведення SWOT-аналізу туристичної фірми.
15. Методичні засади сегментування і позиціонування підприємства та його продукції на ринку.
16. Методологія проведення маркетингового дослідження (етапи проведення).
17. Моніторинг внутрішнього середовища туристичної фірми.
18. Мотивація трудової діяльності. Економічні та неекономічні стимули.
19. Об'єктивна необхідність підготовчої стадії бізнес-планування.
20. Основи підприємницької діяльності: створення підприємства та започаткування бізнесу.
21. Особливості фінансових відносин у туристичному бізнесі.
22. Планування комплексних фінансових показників туристичного бізнесу.
23. Планування конкурентоздатності туристичних послуг.
24. Розробка стратегії маркетингу для бізнес-проєкту в туристичній галузі.
25. Система фінансових планів у туристичному бізнесі.
26. Сучасна політика оплати праці в організаціях туристичного сектора.
27. Теоретичні засади та методика побудови графіків життєвого циклу підприємства та життєвого циклу продукції (послуги).
28. Технологія виробничого процесу (процесу надання послуг), контроль якості технологічного процесу, виробнича програма підприємства.
29. Формування ефективної системи управління ризиками підприємства.
30. Формування політики планування управлінського персоналу підприємства (реалізації підприємницького проєкту).

ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ З ДИСЦИПЛІНИ

Важливою формою самостійної навчальної діяльності студентів є написання та захист реферату. Написання реферату сприяє поглибленню знань з навчальної дисципліни, подальшій систематизації, розширенню та закріпленню набутих знань.

Студентське есе розраховане:

- ✓ поглибити, упорядкувати та закріпити теоретичні знання з дисципліни;
- ✓ відпрацювати навички самостійної роботи з елементами творчого пошуку та ініціативи; розвиток уміння працювати;
- ✓ виробити вміння викласти теоретичний матеріал, аналізувати практичну інформацію, літературу, довідкові видання тощо;
- ✓ застосовувати сучасні наукові методи дослідження економічних процесів;
- ✓ аналізувати конкретні економічні факти функціонування сфери туристичної галузі і робити наукові узагальнення та висновки.

Реферат повинен бути логічно побудований і мати характер цілісного і завершеного самостійного дослідження.

Етапи виконання реферату:

- 1) вибір теми;
- 2) підготовка до написання реферату;
- 3) складання плану;
- 4) формування тексту реферату;
- 5) оформлення роботи;
- б) подання роботи керівнику для перевірки.

Реферат складається з таких частин: вступ, основна частина, висновки.

Вступ. У вступі студент обґрунтовує актуальність вибраної теми, дає характеристику сучасного стану досліджуваної проблеми та характеристику стану об'єкта дослідження. Визначається мета реферату та завдання, які необхідно вирішити при його написанні. У вступі також звертається увага на рівень розробленої теми у вітчизняній та закордонній літературі, доцільно провести короткий огляд основних публікацій авторів з досліджуваної проблеми. Обсяг вступу –1-2 сторінки.

Основна частина роботи. Основна частина присвячується теоретико-методологічним аспектам досліджуваної теми та поділяється на 2-3 параграфи. Тут розглядаються загальні теоретичні підходи до теми з використанням сучасних літературних джерел з досліджуваної проблеми (монографії, наукові статті, матеріали конференцій, Інтернет-ресурси тощо). Рекомендований обсяг основної частини реферату – 7-10 сторінок.

Висновки. Висновки показують, якою мірою вирішено завдання і досягнуто мету дослідження, сформульованої у вступі. Результатами висновків є чіткі конкретні узагальнення матеріалу дослідження. Обсяг висновків –1-2 сторінки.

Мова реферату – державна, стиль – науковий, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок; послідовність – логічна. Пряме переписування у роботі матеріалів з літературних джерел неприпустиме, крім цитат, що подаються у лапках відповідно до тексту оригіналу.

Набір тексту здійснюється на комп'ютері через 1,5 міжрядкових інтервали (29–30 рядків на сторінці), друк – на принтері з одного боку аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм) з використанням шрифтів текстового редактора Word Times New Roman. Висота шрифту – 14 мм. Поля: ліве – не менше 25 мм, праве – не менше 10 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, чорного кольору середньої жирності, щільність тексту – однаковою.

Матеріал реферату слід брошурувати у такій послідовності:

- ✓ **титульний аркуш** (містить повну назву міністерства, найменування вищого навчального закладу, кафедри; прізвище, ім'я та по батькові й інші відомості про автора; тему реферату; прізвище, вчене звання (посаду) наукового керівника; місто і рік виконання);
- ✓ **зміст** (містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів роботи);
- ✓ **вступ**;
- ✓ **основна частина**;
- ✓ **висновки**;
- ✓ **список використаних джерел**.

Викладення тексту розділів, а також вступу та висновків слід починати з нової сторінки. Параграфи позначають порядковими номерами арабськими цифрами (1, 2, 3).

Нумерація. Сторінки роботи нумеруються арабськими цифрами (без знака №) у правому верхньому куті аркуша. Першою сторінкою роботи є титульна сторінка, яка включається до загальної нумерації сторінок і на якій номер сторінки не ставиться.

Оформлення допоміжних матеріалів. Допоміжними матеріалами є: *ілюстрації* (схеми, діаграми, рисунки тощо), *таблиці*, *формули і додатки*.

Ілюстрації мають доповнювати текст роботи, поглиблювати розкриття її суті і тому в тексті на кожен з них повинно бути посилання з коментарем.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу. Номер ілюстрації має складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка: наприклад, «Рис. 1.2» (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації та її назва розміщуються послідовно під ілюстрацією по центру.

Ілюстрації (схеми, графіки тощо) і таблиці слід подавати в роботі безпосередньо після тексту, де їх згадано вперше або на наступній сторінці.

Цифровий матеріал, як правило, подається у вигляді **таблиць**. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці, таким чином, щоб її можна було читати без повороту тексту або з поворотом за годинниковою стрілкою. На всі таблиці мають бути посилання в тексті. При цьому слово «таблиця» пишуть скорочено, наприклад «... у табл. 1.1».

Таблиці нумерують послідовно у межах розділу. У правому верхньому куті розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера, який складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка: наприклад, «Таблиця 2.1» (перша таблиця другого розділу). Якщо таблиця переноситься на іншу сторінку, то над подальшими частинами пишеться, наприклад, «Продовження

табл. 2.1».

Назву таблиці друкують жирним шрифтом малими літерами (крім першої великої) і розміщують над таблицею по центру.

Формули у роботі нумеруються у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставиться крапка. Номери формул пишуть біля правого поля сторінки на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: «(1.1)» (перша формула першого розділу).

Оформлення посилань. Під час роботи з різними джерелами науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення може спотворити зміст, викладений автором. Посилання в тексті роботи на джерела інформації слід зазначити порядковим номером за списком джерел у квадратних дужках з визначенням конкретних сторінок, наприклад: «... у працях [25, с. 3 – 37]...».

Наприкінці роботи наводиться **список використаних джерел**. До цього списку включаються публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, на які є посилання в роботі. Всі джерела вказуються мовою видання. Джерела в списку використаних джерел слід розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Відомості про включені до списку джерела слід подавати згідно з вимогами державного стандарту з обов'язковим наведенням назв праць.

Список використаних джерел має містити усі використані джерела інформації, які розміщуються у такій послідовності:

- 1) Закони України (абетковий порядок);
- 2) Укази Президента України, постанови Уряду, Кабінету Міністрів України (за абеткою);
- 3) директивні матеріали міністерств (за абеткою);
- 4) монографії, брошури, підручники (абетковий порядок);
- 5) статті з журналів (абетковий порядок);
- 6) інструктивні, нормативні та інші матеріали, що використовуються підприємством (абетковий порядок);
- 7) іншомовні джерела.

Для інформаційних матеріалів джерел Інтернет – обов'язкове посилання на відповідну Web-адресу.

Обов'язковим етапом роботи над рефератом є його захист, що передбачає виступ перед аудиторією з основними положеннями роботи. Захист реферату включає:

1. Коротке повідомлення про актуальність теми реферату, визначення мети і завдання роботи, отримані результати, висновки і пропозиції.

2. Відповіді студента на запитання викладача й однокурсників.

3. Відгук наукового керівника-консультанта про написаний реферат (самостійність, своєчасність, відповідність змісту темі, повнота її розкриття, дотримання вимог щодо оформлення тощо).

Для нотаток

Навчально-методичне видання

Гоблик-Маркович Н.М.
Маслиган О.О.

Бізнес-планування в туристичній галузі

Методичні рекомендації

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі МДУ
89600 м. Мукачево
Вул. Ужгородська, 26
Тел. 2-11-09

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
виконавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 6984 від 20.11.2019*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>